

XV. YÜZYILDA KARAMAN TOPRAKLARINDA AHİLER VE AHİ VAKIFLARI*

Doğan YÖRÜK**

ÖZET

Ahiler, Anadolu'da XIII. yüzyıldan, XV. yüzyılın sonlarına kadar Türk zanaat ve ticaret hayatına yön vermenin yanında, askerî, bürokrasi ve eğitim alanlarında da istihdam edilmişlerdir. Özellikle kurdukları zâviye, mescid, medrese gibi dinî, hayrî ve sosyal tesisler ile toplumun ekseriyetini etkileri altına alabilmişlerdir. Ahilerin Anadolu Selçuklular döneminden itibaren faaliyet gösterdikleri en önemli bölgeler Kırşehir, Sivas, Tokat, Kayseri, Konya, Aksaray, Niğde, Beyşehir, Akşehir, Ereğli ve Larende gibi merkezlerdir. Bu bölgelerin büyük bir kısmı aynı zamanda Karaman Beyliği topraklarını da oluşturmaktadır. İşte buradan hareketle, Karaman Beyliği'nden Osmanlı egemenliğine geçen toprakların yer aldığı mufassal, timar, vakıf ve mülk defterlerinde ismi geçen ahiler ve ahiler adına kurulmuş vakıf ve mülkler çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahiler, Vakıflar, Zâviyeler, Karaman, Osmanlı

ABSTRACT

Ahis were employed in education, bureaucracy, military fields in addition to pioneering Turk's craft and trade life in Anatolia from XIIIth century to the end of XVth century. They affected the most of the society with the social, religion, foundation facilities they established like *zâviye*, mosque and *medrese*. The most important regions they were active from the period of Anatolia Seljuks are the centres like Kırşehir, Sivas, Tokat, Kayseri, Konya, Aksaray, Niğde, Beyşehir, Akşehir, Ereğli and Larende. Most of these places also formed the land of Qaraman Beyliği. Thus, the ahis and foundations and properties built on behalf of *ahis* recorded in foundation, property, *timar* and *mufassal* registers obtained with the sovereignty of Ottoman from Qaraman Beyliği

Keywords: Ahis, Foundations, Zâviyes, Qaraman, Ottoman

Giriş

Anadolu Selçukluları zamanında Ahi Evren tarafından kurulan ve etkisini XVIII. yüzyıla kadar devam ettiren ahilik¹, bilhassa beylikler dönemi ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş devirlerinde önemli fonksiyonlar icra etmiştir². Bu teşkilatın

* Bu makale 15-17 Ekim 2008 tarihinde Kırşehir'de düzenlenen *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*'na sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

¹ Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya 1981, s.3 vd, 51 vd; Mikâil Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Konya 1991, s.3-6.

² Âşık Paşa-zâde, *Tevârih-i Âli Osman*, İstanbul 1332, s.29, 36, 101; Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 1991, s.89-94; Friedrich Giese, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Derl. Oktay Özel - Mehmet Öz), Ankara 2000, s.157-172; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1994, s.530-531; Mikâil Bayram, "Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi", *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Konya 2005, s.71-74; Ahmet Gündüz, "Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasî ve Askerî Rolü", *I. Ahi Evren-i Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, 12-13 Ekim 2004 Kırşehir*, (Haz. M. Fatih Köksal), Kırşehir 2005, s.465-491.

kurucusu Ahi Evren Kayseri, Konya, Denizli ve Kırşehir gibi şehirlerde yaşayıp buralarda faaliyette bulunmasının yanında, bütün Anadolu'yu da nüfuzu altına alabilmiştir. Nitekim bu coğrafyada ahiler adına kurulmuş sayısız zâviye, mescid, cami, medrese gibi yapılar buna işaret etmektedir³.

Başlangıçta esnaf ve sanatkârlar arasında meslekî ve ahlakî bir örgüt şeklinde teşkilatlanan ahilik⁴, zamanla ilmî, askerî, bürokrasi ve siyasî alanlara da sirayet edebilmiştir⁵. Öyle ki, I. Alâeddin Keykubad'ın destek ve himayesiyle devrin siyasî ve fikrî cereyanlarına yön veren kesimlerin başında gelmiştir⁶. Moğollara karşı Kayseri'de direnişi örgütlemeleri⁷, Konya'yı tehdit eden Türkmenlerle mücadele etmeleri⁸, Konya'daki ahilerin reisi Ahi Ahmet Paşa'nın emrinde birkaç bin asker ve rindin bulunması, Moğol hükümdarı Geyhatu'yu yine Ahi Ahmet Paşa'nın ağırlaması⁹, ahilerin siyasî güçlerini gösteren delillerdendir¹⁰. Moğol istilasından sonra Anadolu'da siyasî istikrarsızlığın ve anarşinin ortaya çıkmasıyla şehirlerde idareyi ele alan ahi reisleri, içtimaî düzeni korumaya yönelik tedbirlerle toplumun huzur, asayiş ve güvenliğini de temin etmişlerdir¹¹. Nitekim Ankara'da meydana gelen iktidar boşluğu sırasında yönetimi ele geçirip uzun süre hüküm süren ahiler¹², 1362 yılında şehri, I. Murad'a savaş yapmadan teslim etmişlerdir¹³.

Kösedağ Savaşı'ndan (1243) sonra Anadolu'yu istilaya başlayan Moğollara karşı en ciddi direnişin Türkmenler ile ahilerden geldiği bilinmektedir. Özellikle Kayseri ve Kırşehir gibi şehirlerin savunmasında gösterilen direnç ile Moğol tahakkümünün önüne geçmek ve Moğol nüfuzundan kurtulmak adına 1256, 1261 ve 1277 yıllarında yapılan mücadeleleri örgütlediklerini söylemek mümkündür. Başarısızlıkla sonuçlanan bu kıyam hareketlerinin neticesinde ahilere ait ev ve iş yerleri yakılıp yağmalanmış, teşkilatları dağıtılmış, büyük bir kısmı öldürülmüş, kurtulabilenler de yerlerini yurtlarını terk edip uç bölgelere

³ TT 387; TK 564; MC.0.116/1; TK 565; Abdülbâki Gölpinarlı, "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI, İstanbul 1949-1950, s.74-83; Cevat Hakkı Tarım, *Tarihî Kırşehri -Gülşehri ve Babailer - Ahiler - Bektaşiler*, İstanbul 1948, s.48-101; M. Akif Erdoğan, "Anadolu'da Ahi Zâviyeleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IV, İzmir 2000, s.39-55; aynı müellif, "Karaman Vilâyeti Zâviyeleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, İzmir 1994, s.89-105.

⁴ Çağatay, s.52.

⁵ Ziya Kazıcı, "Ahilik", *DİA*, I, İstanbul 1989, s.541.

⁶ Mikâil Bayram, "Ahi Evren Kimdir? Gerçek Şahsiyeti ve Eserleri", *Türk Kültürü*, S.191, Ankara 1978, s.658-668.

⁷ Mikâil Bayram, *Sosyal ve Siyasî Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlânâ Mücadelesi*, Konya 2006, s.34-36.

⁸ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1994, s.327-328

⁹ Ahmed Eflâki, *Arşilerin Menkıbeleri*, II, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 2001, s.184-187.

¹⁰ A. Gündüz, s.470-471.

¹¹ Köprülü, s.89-94; Cahen, s.326-331; Halil İnalçık, "Ahilik, Toplum, Devlet", *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 13-15 Ekim 1999 Kırşehir, Ankara 1999, s.191-192.

¹² Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ankara'da Ahi Hâkimiyeti", *Türkler*, VI, Ankara 2002, s.833-834.

¹³ Halil İnalçık, "Murad I", *DİA*, XXXI, İstanbul 2006, s.156; İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet/Tekke Müesseseleri*, İstanbul 1989, s.19.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

kaçmışlardır. Ayrıca, Moğol egemenliği altında iktidarını devam ettiren Anadolu Selçuklu yönetiminin de ahilerle mücadeleye giriştiğini belirtmek gerekir¹⁴.

Bu dönemde, Moğol vesayeti altında idare edilen Selçuklu topraklarında yeni yeni ortaya çıkan beylikler, ahiler için önemli birer sığınak merkezleri olmuştur. Nitekim 1330'lu yıllarda Anadolu'yu gezen İbn Battuta'nın gittiği her yerde misafir olduğu ahi zâviyeleri ve konuştuğu ahiler¹⁵ bu hususu destekler mahiyettedir. Yine, Âşık Paşa-zâde'nin Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemlerinde Anadolu'da varlığından bahsettiği dört ana gruptan birisi de ahilerdir¹⁶. Beylikler döneminde ahilerin ve onların hayrî faaliyetlerinin kayıtsız şartsız desteklendiği, bizzat bu beylerin kurdukları zâviyelerden anlaşılmaktadır. Örneğin, Manisa Demirci'deki Ahi İshak Zâviyesi Saruhanoğlu İlyas Paşa, Dimetoko'daki Ahi Dinek Zâviyesi de I. Bayezid tarafından yaptırılmıştır¹⁷.

XIII-XV. yüzyıl Anadolu'sunda güçlü bir merkezî otorite olmadığından dolayı zanaatın dışında birkaç kamu (beledî) hizmetini birlikte yürüten ahiler, zaman içerisinde şehirlerde siyasî bir güç merkezi haline gelmişlerdir. Nitekim Ankara ahilerinin teşkilat yapılanmaları, bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir¹⁸. Aynı şekilde, ilk dönem Osmanlı Devleti'nin teşkilatlanmasında ve toplum yapısının teşekkülünde de önemli bir rol oynamışlardır¹⁹. Ancak Fatih'le birlikte merkezileşme eğilimi gösteren devlet, ahileri gittikçe kendi denetimine almış, böylelikle ahiler, şehirlerde basit bir esnaf lonca teşkilatına dönüşmüştür²⁰.

Fatih döneminde ahiler de dâhil olmak üzere, çeşitli sosyal ve dinî zümrelerin elindeki vakıf ve mülklerin bir kısmının neshedildiği veya timara çevrildiği bilinmektedir²¹. Böylelikle, söz konusu vakıf ve mülkleri tasarruf eden kişi ve zümrelerin etkinliğinin kırıldığı da muhakkaktır. Bu yüzden vakıf defterlerindeki vakıfların sevk ve idaresini elinde tutan şeyh, mütevellî, imam ve hatip gibi görevleri ifa eden ahilerin varlığı konumuz açısından son derece önemlidir. Zira Karamanla ilgili Fatih ve II. Bayezid dönemine ait defterlerdeki vakıfları tasarruf eden ahilerin, ellerindeki vakıfların zamanla azalması veya artması, yine ahi vakıflarının bu süreç içerisindeki durumları, ahilerin sıradan bir

¹⁴ Bayram, *Ahi Evren*, s.73-127; aynı müellif, *Ahi Evren-Mevlânâ*, s.191-223; Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi", *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Derl. Oktay Özel – Mehmet Öz), Ankara 2000, s.227-232.

¹⁵ İbn Battuta, *Tuhfetü'n-Nüzzâr fî Garâibü'l-Ensâr ve Acâibü'l-Esfâr Seyahatnâme-i İbn Battuta*, (Mtr. Mehmed Şerif), İstanbul 1333-1335.

¹⁶ Âşık Paşa-zâde, s.205.

¹⁷ Erdoğan, "Ahi Zâviyeleri", s.45.

¹⁸ Hacıgökmen, "Ankara'da Ahi", s.833.

¹⁹ Osman Çetin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahiler", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazî ve Dönemi – Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa 1996, s.105-115.

²⁰ Kazıcı, s.541; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2003, s.158.

²¹ Zeki Ankan, "Hamit Sancağındaki Timar Düzenine Toplu Bakış", *IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981*, II, Ankara 1988, s.879; Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri", *II. Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937*, İstanbul 1943, s.1006; İnalçık, *Klâsik Çağ*, s.35; Doğan Yörük, "Karaman Eyaletinde Timara Çevrilen Vakıf ve Mülkler (1476-1483)", *H.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, VI, Ankara 2007, s.61-74.

meslek kuruluşu haline dönüştürülmesiyle ilgili merkezi politikanın uygulamadaki yansımaları gösterebilir. Bunun için öncelikle kaynaklardaki ahiler ve ahi vakıfları tespit edilerek tablolaştırılmış, böylelikle iki devir (Fatih - II. Bayezid) arasında ahilere yönelik uygulamalardaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İncelememize konu olan vakıfların ekseriyetinin Anadolu Selçuklu ve Karamanoğulları döneminde kurulduğunu öncelikle belirtmek gerekir. Bu bağlamda vakıf kurucusu ahilerin de Osmanlı hâkimiyeti öncesinde yaşadığı kabul edilmelidir. Ayrıca vakıfların yönetim itibarıyla ekseriyetinin vâkıfın kendi soyundan gelenlerce yönetildikleri gerçeği de unutulmamalıdır²². Bu durumda, vakıf defterlerinde her hangi bir vakfın yöneticisi olarak karşımıza çıkan kişiler, silsile halinde vâkıfa bağlanmalarına rağmen, isimlerinin önüne bazen ahi terimi yazılmış, bazen de ahilerle bağlantısı zikredilmemiştir. Burada, kaynaklardaki “ahi” ifadesinden hareketle bir sonuca varmaya çalıştığımızdan, ahi unvanlı kişiler dikkate alınmış, diğer yönetici veya mütevelliler göz ardı edilmiştir.

1. KARAMAN EYALETİNDE AHİLER VE AHİ VAKIFLARI

1.1. Ereğli ve Çevresindekiler

Ahiliğin başlangıçtan itibaren Kayseri, Konya ve Kırşehir ekseninde teşkilatlandığı ve geliştiği²³, daha sonra bütün Anadolu ve Rumeli'ye yayıldığı söylenebilir. Moğol saldırılarıyla birlikte Orta Anadolu'daki birçok ahinin uç bölgelere kaçmasının yanında Ereğli ve Akşehir kentlerini de sığınma merkezi olarak kullandıkları görülmektedir. Bilhassa, Ahi Şeyh Şehabeddin ve Şeyh Bedreddin'in Ereğli'de ahilerin hamisi olmasıyla, burası kuvvetli bir ilim merkezi, aynı zamanda da barınma yeri olmuştur²⁴. Ahi Evren'in eşi Fatma Bacı'nın da Moğol esaretinden kurtulduktan sonra Ereğli'ye yerleşmek istemesi bunu destekler mahiyettedir²⁵. Yine Ereğli'deki Helvacıbaşa lakaplı Ahi Zekeriya'nın da bu dönemde yaşadığı sanılmaktadır²⁶. Ancak kaynaklarda, ahiler açısından bu kadar önemli olduğu ifade edilen şehirde, incelediğimiz dönemde sadece Cahı Zâviyesi'ni tasarruf eden Ahi Piri dışında herhangi bir ahi kaydına rastlanmaması da oldukça ilginçtir²⁷. M. A. Hacıgökmen bu durumu, Moğolların 1288'de Ereğli'de ahi ve Türkmenlere yönelik gerçekleştirdiği temizlik hareketine bağlamaktadır²⁸. Yine Anadolu'daki ilk ahilerden olduğu zikredilen

²² Hasan Yüksel, “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi”, *Türkler*, X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.462; Bahaeddin Yediyıldız, “Müesseseler Toplum Münâsebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, *Vakıflar Dergisi*, XV, Ankara 1982, s.28.

²³ Buralardaki ahi vakıfları için bkz. Muallim Cevdet, *İslâm Fütûvveti ve Türk Ahilîği İbn-i Battuta'ya Zeyl*, (çev. Cezair Yazar), İşaret Yayınları, İstanbul 2008, s.159, 162, 213-236, vd.

²⁴ Mehmet Ali Hacıgökmen, “Selçuklular Zamanında Ereğli'de Ahiler”, *III. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu 11-17 Ekim Kırşehir 2004*, yayınlanmamış bildiri.

²⁵ Mikâil Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıân-ı Rûmî (Anadolu Bacıları Teşkilâtı)*, Konya 1994, s.27-30; Hacıgökmen, “Ereğli'de Ahiler”.

²⁶ Hacıgökmen, “Ereğli'de Ahiler”; Konyalı, Ahi Zekeriya'nın Kanunî döneminde (1520-1566) yaşadığını tahmin etmektedir. Bkz. *Abideleri ve Kitâbeleri ile Ereğli Tarihi*, İstanbul 1970, s.548.

²⁷ TK 564, vr.71b.

²⁸ Hacıgökmen, “Ereğli'de Ahiler”.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

Şeyh Şehabeddin'in kurduğu zâviye, Osmanlılar döneminde de işler vaziyette olmasına rağmen, bu müessese ile ilgili resmî belgelerde ahi teriminin hiç zikredilmediğini de belirtmemiz gerekir²⁹.

Ereğli'de 1500 tarihli mufassal defterde Karaca v. Ahi Karaca'nın Esfidad köyünde³⁰, Mehmed v. Ahi Bey'in de Varsak Ceamaati raiyyeti içerisinde kaydedilmesi³¹ ahilerin köy hatta konar-göçer zümreler içerisinde faaliyette bulduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

1.2. Akşehir ve Çevresindekiler

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde Ereğli'den farklı bir konumda olan Akşehir, bu devletin batıya açılan kapısıdır. Bundan dolayı da Akşehir'e ahi ve Türkmen göçü Moğol saldırılarıyla birlikte daha da artmış, neticede buraya kalabalık bir ahi nüfusu yerleşmiştir³². Nitekim Akşehir'deki XIII-XIV. yüzyıllara ait ahi mezar taşlarının bolluğu buna delalet etmektedir³³. Yine, XV. yüzyılda Ahi Cemal, Ahi Celal, Ahi Mahmud, Ahi Yadigar, Ahi Yakub, Ahi Hoca Ömer ve Ahi Musa tarafından kurulmuş mahalle, mescid ve zâviyeler Akşehir'deki ahi varlığına işaret etmektedir³⁴. Ayrıca Akşehir, bu dönemde çeşitli meslek dallarının icra edildiği önemli bir ticaret merkezi haline de gelmiştir. Öyle ki, XV. yüzyılın ikinci yarısında astarcı, aşçı, attar, bağbân, balıkçı, bezci, bezzâz, börekçi, cullâh, çerçi, çıkırıkçı, çiftçi, çulcu, debbağ, değirmenci, dellâk, demirci, elekçi, eskici, habbâz, haffâfiye, hallâc, hasırcı, helvacı, kağnıcı, kalkancı, kasap, kâsedûz, kazancı, kıncı, kirişçi, kuşçu, kürekçi, merkepçi, mutaf, nalband, neccar, nemeddûz, okçu, pabuççu, paşmakçı, sabuncu, sarraç, sıgırcı, sırmakeş, takacı, takkaz, takyeci, terzi, toprakçı gibi 50'den fazla esnaf ve zanaatçı zümresi Akşehir'de faaliyet göstermekteydi³⁵. Benzer şekilde, XIX. yüzyıl Akşehir'inde de 114 çeşit meslek dalının varlığı tespit edilmiştir³⁶. Bu esnaf topluluğunun 1466'daki Ahi Kethüdası Yunus iken oğlu da Ahi Baba³⁷ olarak kaydedilmiş, fakat ismi yazılmamıştır. Bir Türk kurumu olan ahiliğin Akşehir'deki en büyük temsilcilerinin (Kethüda ve Ahi Baba) Ermeni Mahallesi'nde yazılması³⁸ ve bunların Ermeni olma ihtimalini akla getirmesi, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Gerçi bu dönemde, *Maballe-i Ermeniyân* başlığı altında yazılan erkeklerin daha çok Kaplan, Çoban,

²⁹ Konyalı, *Ereğli*, s.515-528.

³⁰ TT 40, s.1029.

³¹ TT 40, s.1029, 1078.

³² Bayram, *Ahi Evren – Mevlâna Mücadelesi*, s.256.

³³ İbrahim Hakkı Konyalı, *Nasreddin Hoca'nın Şebri Akşehir*, İstanbul 1945, s.528-529; Akşehir ve çevresindeki ahiler ve ahi vakıfları için bkz. M. Cevdet, s.212, 215, 221, 227, 232, 256.

³⁴ TK 564, vr.49b-56b; MC.0.116/1, vr.81b-86b; TK 565, vr.114a-132b.

³⁵ MAD 241: vr.9b-23b; Feridun Nâfiz Uzluç, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Ankara 1958, s.42-49; M. Akif Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1, İzmir 2004, s.131-146.

³⁶ Muhittin Tuş, "XIX. Yüzyılın ve Anadolu'nun Ortasında Akşehir", *M.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S.17, Bıkk 2007, s.112-113.

³⁷ Ahi Baba hakkında bilgi için Bkz. Ziya Kazıcı, "Ahi Baba", *DİA*, I, İstanbul 1989, s.527-528.

³⁸ MAD 241, vr.23b; Bkz Ek I.

Satılmış, Tanrıvermiş, Aydın, Murad, Sinan, Karagöz, İskender, Arslan, Şehabeddin ve Durmuş gibi isimler³⁹ almış olmalarından dolayı, bunların Ermeni yerine Karamanlı Ortodoks Türkler olma ihtimali çok daha yüksektir. Nitekim sonraki tahrirlerde bu zümre gebran olarak nitelendirilmiştir⁴⁰.

İncelediğimiz dönemde ahiler adına kurulmuş en fazla vakfın Akşehir ve çevresinde olduğu görülmektedir. Bunlar Ahi Yakup Zâviyesi, Ahi Hoca Ömer Zâviyesi, Ahi Cemal Mescidi, Ahi Celal Mescidi, Ahi Mahmud Mescidi, Ahi Yadiğar Mescidi, Ahi Musa Zâviyesi, Ahi Cemal Zâviyesi, Ahi Süleyman Camii ve Şeker Ahi Zâviyeleridir. Bu vakıflardan Ahi Yakub Zâviyesi Mevlânâ Ahi Habib⁴¹, Ahi Hoca Ömer Zâviyesi de Ahi Polad – Mehmed b. Sadeddin'in tasarruflarında⁴² iken, diğer ahi vakıfları ahi olmayan veya ahi oldukları belirtilmeyen kişilerin eline geçmiştir. Buradaki vakıflardan Ahi Musa Zâviyesi'nin daha çok Mevlevihane diye anıldığının belirtilmesi⁴³, Mevleviler ile Ahiler arasında var olduğu bilinen rekabetin şiddetini hafifletecek niteliktedir⁴⁴. Ayrıca 1466'da şehir merkezinde Ahi Yaman v. Osman, Ahi Mahmud v. Göcek, Ahi Hasan, Ahi Hasan Fakih, Ahi Sinan, Ahi Mehmed gibi şahıslar da dikkat çekmektedir⁴⁵. Fakat 1500 tarihli mufassal defterde ahi sıfatlı kişilere rastlanmadığı da ayrıca belirtilmelidir.

1.3. Kayseri ve Çevresindekiler

Ahi Evren'in ilk defa Kayseri'ye gelip yerleştiği ve ilk sanayi sitesini de burada kurduğu bilinmektedir⁴⁶. Ancak incelediğimiz döneme ait buradaki ahi izleri oldukça azdır⁴⁷. 1500'de, Ahi İsa⁴⁸ adına kurulmuş mahalle, zâviye ve mescidin dışında bir de Ahi Devletyar Zâviyesi bulunmaktadır. Ahi İsa Mescidi ve Zâviyesi'nin kimin tasarrufunda olduğu belirtilmezken, Ahi Devletyar Zâviyesi'nin Ahi Yahşi elinde olduğu zikredilmektedir. Bu ahi vakıflarının dışında Alemdar Zâviyesi Ahi Yusuf, Mürcî (?) Âb-ı Kennâs da Ahi Yahşi'nin tasarrufuna geçmiştir⁴⁹. Yine bu dönemde, Ahi Mustafa v. Şeyh Ahmed, Ahi Ali b. Sıddık, Hacı Kasım b. Ahi İsmail, Ahi Yahşi ve Saru b. Gafur Ahi⁵⁰, Ahi

³⁹ MAD 241, vr.23b; Bkz Ek I.

⁴⁰ Bkz. Doğan Yörük, "XV-XVI. Asırlarda Akşehir Kent Merkezinin Nüfus Yapısı", *Bilgi*, S.45, Ankara 2008, s.180-181.

⁴¹ TK 565, vr.123b.

⁴² MC.0.116/1, vr.86b; TK 565, vr.124a.

⁴³ TK 564, vr.54b.

⁴⁴ Bkz. Bayram, *Abi Evren-Mevlânâ*.

⁴⁵ MAD 241, vr.10b-23a.

⁴⁶ Bayram, *Abi Evren*, s.82

⁴⁷ Buradaki ahiler ve ahi zâviyeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet İnbaşı, "Kayseri'deki Ahiler ve Ahi Zâviyeleri (XV-XVI. Yüzyıl)", *I. Abi Evren-i Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004 Karşehir)*, İstanbul 2005, s.541-551.

⁴⁸ Kadı Burhaneddin'in güvendiği ve itimat ettiği emirlerinin başında gelen Ahi İsa, kadı ile birlikte birçok sefere katılmış, bir ara vezirliğini de yapmıştır. 1392 yılında vefat etmiştir. Bkz. Mehmet Ali Hacıgökmen, "Kadı Burhaneddin Devleti'nde Ahilerin Faaliyetleri", *S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16, Konya 2006, s.219, 221.

⁴⁹ TK 565, vr.205a-219a.

⁵⁰ Mehmet İnbaşı, *XVI. Yüzyılın Başında Kayseri*, Kayseri 1992, s.150-153.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

Baba b. Hacı Mansur, Ahi Mahmud b. Ahi Çelebi, Ahi Mustafa zevci Sultan Hacı ve Ahi Konur kızı⁵¹ gibi şahısların da Kayseri'nin farklı yerlerinde mülk tasarruf ettikleri görülmektedir.

1.4. Konya ve Çevresindekiler

Ahi Evren'in Kayseri'den sonra yerleştiği ve faaliyette bulunduğu şehir, Anadolu Selçuklu payitahtı Konya'dır⁵². Bu dönemde, Lala Hankâhı, Ziya Hankâhı, Ahi Gühertaş Tekkesi ve Mesud b. Şerefşah Hankâhı olmak üzere 4 ayrı zâviye ahiler tarafından idare edilmektedir⁵³. 1476-1500 tarihleri arasında Konya'daki ahi vakıfları Ahi Ali, Ahi Hoca Ali, Ahi Câhken Zâviyesi ve Ahi Veliyüddin Türbesi'dir⁵⁴. Fakat bunlardan sadece Ahi Ali vakfı Ahi Ali b. Ahi Ahmed'in tasarrufunda⁵⁵ iken, diğer ahi vakıfları ya başkasının eline geçmiş ya da, bununla ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Öte yandan başkaları tarafından kurulmuş olan vakıflar da zaman zaman ahiler tarafından idare edilmiştir. Örneğin, Hoca Fakih, İlaldı Hâtun Dârülhuffâzı ile Şâdi Bey Mescidi ve Zâviyesi Ahi Ali oğlu, Şeyh Ali Zâviyesi Ahi Yusuf ve Ahi Hacı, Şems-i Tebrizî Zâviyesi de Ahi Ali oğlu Mehmed Çelebi eliyle yönetilmiştir⁵⁶. Hem vâkıf, hem de mütevellî olan Ahi Ali'nin babası da ahi iken oğlu Mehmed Çelebi'nin ahi olmadığı anlaşılmaktadır. Bunların aynı zamanda Mevlânâ Celâleddin soyundan, Arif Çelebi evladından geldiği bilinmektedir⁵⁷. Diğer taraftan Şeyh Ali Zâviyesi'nin mutasarrıfı Ahi Yusuf da 1430 yılında Bursa'da ölen meşhur Molla Fenari'nin 7 çocuğundan birisidir⁵⁸.

Yine bu dönemde Piri v. Ahi Beyi, Hasan v. Ahi İsmail, Şeref v. Ahi Şeref, Ahi Mehmed v. Ahi Şeref adlı kişilerin⁵⁹ dışında, Karamanoğulları döneminde dizdarlık yapan Ahi Murad'a ait bir hamam⁶⁰, Ahi Melek adlı bir mevki ve Ahi Ahmed v. Ahi Mustafa'ya ait mülk⁶¹ kayıtları dikkat çekmektedir.

⁵¹ TT 38, s.132-153; İncelelenen dönem dışındaki ahiler ve ahi vakıfları için bkz M. Cevdet, s.162, 163, 197, 214-234, 256, 298, 334, 477.

⁵² Konya'daki ahilik ve ahiler hakkında bkz. Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya 1998, s.84-92; Yusuf Küçükdağ, "Osmanlı Döneminde Konya'da Ahilik ve Ahiler", *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-15 Ekim 1999 Kırşehir)*, Ankara 1999, s.216-224.

⁵³ Bayram, *Ahi Evren*, s.83; İ. Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Ankara 1997 s.387-388.

⁵⁴ TK 564, vr.19a, 20b, 22a; MC.0.116/1, vr.28a, 31a, 31b; TK 565, vr.34a, 37b, 38a.

⁵⁵ TK 565, vr.37b.

⁵⁶ TK 564, vr.6b, 16a, 18b, 21b; MC.0.116/1, vr.8b, 21a, 25b, 29a, 32b; TK 565, vr.9a, 24b, 30b, 39b.

⁵⁷ MC.0116/1, vr.29a; TK 565, vr.34b.

⁵⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, (Haz. Mustafa Tatcı - Cemal Kurnaz), Ankara 2000, s.390-392.

⁵⁹ TT 40, s.3, 5, 13

⁶⁰ TK 564, vr.19a; TK 565, vr.74a.

⁶¹ TK 564, vr.82a; Konya ve çevresindeki ahi ve ahi vakıfları hakkında geniş bilgi için bkz. M. Cevdet, s.159, 160, 194-197, 214-235, 242, 252, 253, 255, 334, 489.

1.5. Niğde ve Çevresindekiler

Niğde’de ahilerin elindeki 7 vakıftan 2’si ahi, 5’i de ahi olmayan veya ahiliği belirtilmeyen kişilerce kurulmuştur. Bunlardan Ahi Paşa Zâviyesi bâni Ahi Paşa’nın oğlu Şeyh Ahi Kasım, Ahi Mustafa Mescidi de İmam Ahi Kemal tasarrufunda iken, Nizâmiye Zâviyesi Ahi Mustafa ve Ahi Pir Ahmed, Ali Bey Medresesi Müderris Ahi-zâde, Sultan Hasan Bey Mescidi İmam Ahi Pir Ahmed, Hond Hâtun Zâviyesi Ahi Kasım, Çalış Zâviyesi de Halil Ahi b. Tayı’nın yönetimi altındadır. Nizâmiye Zâviyesi’nin mutasarrıfları Ahi Mustafa ve Ahi Pir Ahmed kardeşler vakfın bânisi Nizameddin’in evlatları olmaları⁶² hatta 1476’da mutasarrıf Pir Ahmed için *Ahi-zâde* ibaresi kullanılmasına⁶³ rağmen, vakıf ve baba adında ahi teriminin bulunmaması oldukça ilginçtir.

Kaynaklarda vakıfların dışında Kasım b. Ahi Cafer⁶⁴, Ahi Hüsam b. Mehmed⁶⁵ gibi mülk ve timar sahipleri yanında Ahi Şeker oğlu’na ait bir bağ geliri⁶⁶ yer almaktadır. Ayrıca Şeyh İsa evlâdına vakf edildiği bildirilen Mücmeriye Zâviyesi’nin 1483’te Ahi Şerefeddin kızı Hâtun’un tasarrufuna geçmesi, kadınların zâviye yöneticiliği yapmasına örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir⁶⁷. Aynı şekilde Konya ve Ankara’da da bacıların faaliyetleri yanında, Ahi isimli kadınlara rastlanılmaktadır⁶⁸.

1.6. Aksaray ve Çevresindekiler

Aksaray’da, yönetiminde ahilerin söz sahibi olduğu 6 vakıftan sadece Ahi Süleyman Zâviyesi doğrudan ahi vakfı olarak adlandırılabilir. Bu dönemde, İbn Battuta’nın 1331-32’te Aksaray’a gittiğinde ziyaret ederek, evinde misafir kaldığı Eratna hükümdarı Alâeddin Eratna’nın buradaki vekili Ahi Şerif Hüseyin⁶⁹ ve zâviyesinden herhangi bir iz bulunmamaktadır. Sözü edilen tarihler arasında Ölümler İçin Gülsuyu vakfı, Ahi Süleyman Zâviyesi ve Eslim Paşa Hâtun Türbesi Ahi Süleyman’ın, Kızılca Mahallesi Mescidi ile Muzafferiyeye Medresesi Mevlânâ Ahi Ali’nin, Fıkâî Zâviyesi de Ahi Mehmed’in tasarrufundadır⁷⁰. Fıkâî Zâviyesi için 1584 tarihli vakıf defterinde *Ahi Sinan Zâviyesi’yle marufdur*⁷¹ şeklinde bir nota yer verilmesi, zâviyeyi ya Ahi Sinan’ın yaptırdığına, ya da Ahi Sinan’ın tasarrufuna geçtiğine delalet etmektedir. Nitekim XVI. yüzyılda birçok ahi

⁶² MC.0.116/1, vr.98b; TK 565, vr.139a

⁶³ TK 564, vr.62b.

⁶⁴ TK 564, vr.87a.

⁶⁵ MAD 567, s.102.

⁶⁶ MC.0.116/1, vr.102b; TK 565, vr.144b; Niğde ve çevresindeki ahi ve ahi vakıfları hakkında geniş bilgi için bkz. M. Cevdet, s.162, 217, 221, 255, 490.

⁶⁷ Benzer örnekler için bkz. Ö. Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I. İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s.302; Ö. Lütfi Barkan – Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Livası Tabirî Defterleri I*, Ankara 1988, s.143.

⁶⁸ M. Cevdet, s.254, 255, 262-265; Hacıgökmen, “Ankara’da Ahi”, s.832.

⁶⁹ İbn Battuta, s.325; M. Cevdet, s.161.

⁷⁰ TK 565, vr.180a, 182b, 184a, 186a, 187b, 192a; Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005, s.242-281.

⁷¹ TK 584, vr.80b; Yörük, *Aksaray*, s.267.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

zâviyesinin isim değiştirdiği veya zâviyeyi işleten son ahinin ismiyle anıldığı tespit edilmiřtir⁷².

Yine Aksaray'daki şeyh Hamid Veli Türbesi haziresindeki bir mezar taşına kayıtlı cüz vakfiyesinde vakıf mütevellisi olarak Hacı Ahmed oğlu Ahi Çelebi'nin ismi geçmektedir⁷³. Ayrıca, İ. H. Konyalı'nın zikrettiği Ahi İnci, Ahi Reşid oğlu Ömer, Ahi Ramazan, Ahi şihne oğlu Mehmed Yahya, Ahi Abdi oğlu Ahi Mehmed, Hüsameddin Hüseyin oğlu Ahi Mü'min, Fütüvvet Efendisi Ahi Ömer, Ahi Mehmed b. Ahi Yunus ve Hac Emiri Ahi Mehmed'e ait mezar tařları⁷⁴ ile tahrir ve vakıf defterlerindeki Ahi Süleyman Kervansarayı⁷⁵ ve Ahi Bey mülklerini de⁷⁶ göz önünde bulundurmak gerekir.

1.7. Beyşehir ve Çevresindekiler

Beyşehir'de ahilerle bağlantısı tespit edilen 5 vakıftan 3'ü ahilerin tasarrufunda iken, 2 ahi vakfı da başkalarının idaresine geçmiştir. Beyşehir'in Hassün Köyü'ndeki Ahi Segid Zâviyesi'nin Subaşı Muslihiddin, Ahi Yakub Mescidi'nin ise kimin elinde olduğu belli deęildir⁷⁷. Bunun yanında Seydişehir'in Çalmanda Köyü'ndeki Ahi Segid Zâviyesi Ahi Yusuf, Beyşehir'deki meşhur Eşrefoğlu Camisi Ahi Kemal, Ertunzâde Zâviyesi Ahi Seydi v. Ahi Habib, Ahi Kemal Zâviyesi Ahi Mehmed b. Ahi Kemal, Ahi Mesud Zâviyesi de Ahi Kemal – Ahi Mehmed ve Ahi Sa'di marifetiyle yönetilmektedir⁷⁸. Bunlardan Ahi Mesud Zâviyesi yıkıldığından ümera eliyle iki yerde yeniden zâviye ihdas edilmiş vakfın biri Ahi Kemal, diğeri de Ahi Mehmed ile Ahi Sa'di'ye verilmiřtir⁷⁹. Ayrıca, Beyşehir'e tabi Seydişehir'de de 1476 ve 1483'te Ahi Güvendik oğulları ile Ahi b. İvaz Hacı'nın mülklerine rastlanılmaktadır⁸⁰.

1.8. Larende (Karaman) ve Çevresindekiler

Karamanoğulları beyliğinin başkentliğini yapan Larende'de doğrudan ahilerle bağlantılı herhangi bir vakıf bulunmamaktadır. Yalnız, 1483'te Armağan Derviş b. Adil Zâviyesi'ni tasarruf eden Emir Ali (b. Ahi Ali)'nin babasının ahi olduğu anlařılmaktadır⁸¹. Yine, buradaki Kalemî Zâviyesi'nin Karamanoğulları devri büyüklerinden Kalemî oğlu Ahi Mehmed Bey tarafından yaptırıldığı belirtilirken⁸², incelediğimiz dönemde ahilerle ilgili hiğbir kayda rastlanmadığı

⁷² Erdoğru, "Ahi Zâviyeleri", s.43.

⁷³ İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, II, İstanbul 1974, s.1217.

⁷⁴ Konyalı, *Aksaray*, II, s.1519-1521, 1574, 2201- 2202.

⁷⁵ TK 565, vr.186a.

⁷⁶ TK 564, vr.91a; TT 40, s.877; İncelenen dönem dışındaki ahi ve ahi vakıfları hakkında bkz. M. Cevdet, s.161, 234, 255, 490.

⁷⁷ TK 564, vr.41a; MC.0.116/1, vr.75a; TK 565, vr.106b.

⁷⁸ TK 564, vr.37a, 45b, 46a; MC.0.116/1, vr.60b, 64b, 74a, 81b; TK 565, vr.95b, 100a, 105b.

⁷⁹ TK 564, vr.46a; MC.0.116/1, vr.74a.

⁸⁰ TK 564, vr.82b; MAD 567, vr.175; Daha fazla bilgi için bkz. M. Cevdet, s.152, 226, 256.

⁸¹ MC.0.116/1, vr.52a; TK 565, vr.71b.

⁸² Feridun Nafiz Uzluk (Terc.), *Ulu Arif Çelebinin Rubaileri*, İstanbul 1949, s.89-90; Alâaddin Aköz, *XVI. Asırda Karaman Kazâsi*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992, s.46.

gibi, sonraki dönemlerde Mevlevi Tekkesi, Akteke vs. gibi isimlerle anıldığı zikredilmektedir⁸³. Ayrıca Karamanoğulları beylerinden Alâeddin Ali Bey ve oğlu II. Mehmed Bey devirlerinin ileri gelenlerinden Ahi Osman adıyla kurulan mahalle XVI. yüzyıl boyunca varlığını sürdürmüştür⁸⁴. Bu mahallenin en azından 1476'dan beri varlığı Larendeli Ahmet Paşa Cüzleri vakfının buradaki gelir kalemlerinden tespit edilmektedir⁸⁵.

1.9. Ermenek ve Çevresindekiler

Son olarak, 1476 ve 1483 tarihli vakıf defterlerinde yer almayan sadece 1500 tarihli vakıf defterinde görülen Ermenek'te, Karamanoğlu Mahmud Bey Cami'nin hatiplik vazifesinin Ahi Paşa tarafından yürütülmekte olduğunu söyleyeceğiz⁸⁶.

2. AHİLER VE AHİ VAKIFLARI HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Yukarıdan beri anlatılanları toparlayacak olursak, XV. yüzyılda Karaman bölgesindeki ahi vakıfları ile ahilerin tasarrufundaki vakıflara bakıldığında ortaya çıkan tablo şöyledir: 1476'da 14 ahi vakfından 5'i, 1483'te 15'inden 7'si, 1500'de de 18'inden 7'si ahiler tarafından yönetilmektedir. Bu durumda, ahiler tarafından kurulmuş vakıfların ekseriyetinin, ahi olmayan veya ahi oldukları belirtilmeyen kişilerin tasarrufuna geçmesi oldukça dikkat çekicidir. Bunların dışında farklı kişiler tarafından kurulan, fakat ahilerin tasarrufunda olan vakıfların sayısı 1476 ve 1483'te 6, 1500'de ise 14'tür. Bu rakamlar dikkate alındığında ahilerin ahi vakıflarından çok, kurucusu ahi olmayan veya ahi oldukları belirtilmeyen vakıfları işlettikleri görülmektedir.

⁸³ Aköz, s.46.

⁸⁴ Aköz, s.21-22.

⁸⁵ TK 564, vr.31a; MC.0.116/1, vr.53b; TK 565, vr.73b; Daha fazla bilgi için bkz. M. Cevdet, s.160, 214, 215, 222, 227-232.

⁸⁶ TK 565, vr.222a.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

Tablo I. Ahi Adıyla Anılan Vakıflar

	Vakıf Adı	Yeri	Tarih	Ahilerle Bağlantısı	1476	1483	1500
1	Ahi Hoca Ali	Konya	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf yazılmamış	+	+	-
2	Ahi Câhken Zâviyesi	Hatunsaray	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf adı	+	+	+
3	Ahi Veliüddin Türbesi	Konya	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf adı	+	+	+
4	Ahi Segid Zâviyesi	Beşşehir	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Vakıf adı Vakıf adı	-	+	+
5	Ahi Yakub Mescidi	Beşşehir	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf yazılmamış Vakıf yazılmamış	+	-	-
6	Ahi Cemal Mescidi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf yazılmamış Vakıf yazılmamış	+	-	-
7	Ahi Celal Mescidi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf adı	+	+	+
8	Ahi Mahmud Mescidi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf adı	+	+	+
9	Ahi Yadigar Mescidi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Vakıf adı Vakıf adı	-	+	+
10	Ahi Mûsa Zâviyesi	Akşehir	1476 1483 1500	Mevlevihane diye şöhet bulmuştur Vakıf yazılmamış Vakıf yazılmamış	+	-	-
11	Ahi Cemal Zâviyesi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf adı Vakıf adı Vakıf adı	+	+	+
12	Şeker Ahi Zâviyesi	Akşehir	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Vakıf yazılmamış Vakıf adı	-	-	+
13	Ahi Süleyman Camii	İşaklı	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Vakıf yazılmamış Vakıf adı	-	-	+

Doğan YÖRÜK

14	Ahi İsa Zâviyesi	Kayseri	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Vakıf adı	-	-	+
15	Ahi İsa Mescidi	Kayseri	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Vakıf adı	-	-	+
				Toplam	9	8	11

(+): Ahi vakıfları; (-) Ahi bağlantısı olmayan vakıflar

Tablo II. Ahilerin Sevk ve İdaresinde Olan Vakıflar

	Vakıf Adı	Yeri	Tarih	Ahilerle Bağlantısı	1476	1483	1500
1	Hoca Fakih	Konya	1476 1483 1500	Meşihat Ahi Ali oğlu elinde Ahilerin elinden çıkmış Ahilerin elinden çıkmış	+	-	-
2	İlaldı Hâtun Dârülhuffâzi	Konya	1476 1483 1500	Tevliyet Ahi Ali oğlu elinde Tevliyet Ahi Ali oğlu elinde Ahilerin elinden çıkmış	+	+	-
3	Şâdi Bey Zâviye ve Mescidi	Konya	1476 1483 1500	Tevliyet Ahi Ali oğlu elinde Ahilerin elinden çıkmış Ahilerin elinden çıkmış	+	-	-
4	Şeyh Ali Zâviyesi	Konya	1476 1483 1500	Meşihat Ahi Yusuf elinde Meşihat Ahi Yusuf elinde Ali Paşa ve Ahi Hacı'nın tasarrufunda	+	+	+
5	Ahi Ali	Konya	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Ahi Ali b. Ahi Ahmed tasarrufunda Ahi Ali b. Ahi Ahmed tasarrufunda	-	+	+
6	Ahi Segid Zâviyesi	Seydişehir	1476 1483 1500	Ahi Yusuf tasarrufunda Ahi Yusuf tasarrufunda Ahilerin elinden çıkmış	+	+	-
7	Süleyman Bey b. Eşref Camii	Beyşehir	1476 1483 1500	Başkasının tasarrufunda Tevliyet Ahi Kemal tasarrufunda Ahilerin elinden çıkmış	-	+	-
8	Ahi Mesut Zâviyesi	Beyşehir	1476 1483 1500	Ahi Sa'di ve Ahi Kemal tasarrufunda Ahi Sa'di ve Ahi Kemal tasarrufunda Ahi Sa'di ve Ahi Kemal tasarrufunda	+	+	+
9	Ahi Kemal Zâviyesi	Beyşehir	1476 1483 1500	Ahi Mehmed b. Ahi Kemal tasarrufunda Ahi Mehmed b. Ahi Kemal tasarrufunda Vakıf yazılmamış	+	+	-

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

10	Ertunzâde Zâviyesi	Beşşehir	1476	Başkasının tasarrufunda	-	-	+
			1483 1500	Başkasının tasarrufunda Ahi Seydi v. Ahi Habib tasarrufunda			
11	Ahi Yakub Zâviyesi	Akşehir	1476	Vakıf adı	-	-	+
			1483 1500	Vakıf adı Mevlânâ Ahi Habib tasarrufunda			
12	Ahi Hoca Ömer Zâviyesi	Akşehir	1476	Vakıf yazılmamış	-	+	+
			1483	Ahi Polad ve Mehmed b. Sadeddin tasarrufunda			
			1500	Ahi Polad ve Mehmed b. Sadeddin tasarrufunda			
13	Ahi Paşa Zâviyesi	Niğde	1476	Ahi Paşa oğlu Şeyh Ahi Kasım tasarrufunda	+	+	+
			1483	Ahi Paşa oğlu Şeyh Ahi Kasım tasarrufunda			
			1500	Ahi Paşa oğlu Şeyh Ahi Kasım tasarrufunda			
14	Nizamiye Zâviyesi	Niğde	1476	Ahi Pir Ahmed ve Ahi Mustafa an evlâd-ı Nizâmeddin tasarrufunda	+	+	+
			1483	Ahi Pir Ahmed ve Ahi Mustafa an evlâd-ı Nizâmeddin tasarrufunda			
			1500	Ahi Pir Ahmed ve Ahi Mustafa an evlâd-ı Nizâmeddin tasarrufunda			
15	Ahi Mustafa Mescidi	Niğde	1476	İmam Ahi Kemal tasarrufunda	+	+	-
			1483	İmam Ahi Kemal tasarrufunda			
			1500	Ahilerin elinden çıkmış			
16	Ali Bey Medresesi nd. Akmedrese	Niğde	1476	Başkasının tasarrufunda	-	+	+
			1483	Müderriş Ahi-zâde'nin tasarrufunda			
			1500	Müderriş Ahi-zâde'nin tasarrufunda			
17	Sultan Hasan Bey Mescidi	Niğde	1476	Vakıf yazılmamış	-	+	-
			1483	İmam Ahi Pir Ahmed tasarrufunda			
			1500	Ahilerin elinden çıkmış			
18	Hond Hâtun Zâviyesi	Niğde	1476	Başkasının tasarrufunda	-	-	+
			1483 1500	Başkasının tasarrufunda Ahi Kasım tasarrufunda			

Doğan YÖRÜK

19	Çalış Zâviyesi	Niğde	1476 1483 1500	Başkasının tasarrufunda Başkasının tasarrufunda Halil Ahi b. Tayı tasarrufunda	-	-	+
20	Ahi Devletyar Zâviyesi	Kayseri	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Ahi Yahşi tasarrufunda	-	-	+
21	Alemdar Zâviyesi	Kayseri	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Ahi Yusuf tasarrufunda	-	-	+
22	Mürçî (?) Âb-ı Kennâs	Kayseri	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Ahi Yahşi tasarrufunda	-	-	+
23	Mahmud Bey b. Karaman Camii	Ermenek	1476 1483 1500	Defter eksik Defter eksik Hatibi Ahi Paşa'dır	-	-	+
24	Çahı Zâviyesi	Ereğli	1476 1483 1500	Ahi Piri tasarrufunda Defter eksik Ahilerin elinden çıkmış	+	-	-
25	Eslim Paşa Hatun Türbesi	Aksaray	1476 1483 1500	Başkasının tasarrufunda Defter eksik Ahi Süleyman tasarrufunda	-	-	+
26	Ahi Süleyman Zâviyesi	Aksaray	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Defter eksik Ahi Süleyman tasarrufunda	-	-	+
27	Kızılca Mahallesi Mescidi	Aksaray	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Defter eksik Mevlânâ Ahi Ali tasarrufunda	-	-	+
28	Fıkâî Zâviyesi	Aksaray	1476 1483 1500	Başkasının tasarrufunda Defter eksik Ahi Mehmed tasarrufunda	-	-	+
29	Ölüler İçin Gülsuyu	Aksaray	1476 1483 1500	Başkasının elinde Defter eksik Ahi Süleyman tasarrufunda	-	-	+
30	Muzafferiye Medresesi	Aksaray	1476 1483 1500	Vakıf yazılmamış Defter eksik Mevlânâ Ahi Ali tasarrufunda	-	-	+
Toplam					11	13	21

(+): Ahi vakıfları veya yöneticileri; (-) Ahi bağlantısı olmayan vakıf ve idareciler

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

Fatih ve II. Bayezid dönemi arasındaki ahilere yönelik uygulamaları yukarıdaki Tablo I ve II çerçevesinde anlamlandırmaya çalıştığımızda, 1476'daki ahilerin tasarrufunda bulunan 11 vakıftan⁸⁷ 2'sinin⁸⁸ 1483'te, 6'sının⁸⁹ da 1500'de farklı kişilerin eline geçtiği görülmektedir. Bunun yanında, 1476'da ahi olmayan şahısların elindeki 2 vakfın⁹⁰, 1483'te ahilere geçtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, 1476'da bulunmayan, ancak 1483'te kaydedilen 3 vakfın⁹¹ idaresinin ise ahilerde olduğu belirtilmektedir. 1483'te ahilerin tasarrufundaki 13 vakıftan 1500'de 1'isi⁹² yazılmayıp, 5'i⁹³ de başkalarının eline geçerken, bunun aksine, 1483'te ahi olmayanların tasarrufundaki 2 vakfın⁹⁴ yönetimini ise 1500'de ahiler devralmıştır. Buna göre, 1476 (11 vakıf) ve 1483'ten (13 vakıf) 1500 gelen vakıfların 1'si deftere yazılmamış⁹⁵, 8'i⁹⁶ de ahi olmayan kişilerin tasarrufuna geçmiştir. Öte yandan 1476 ve 1483'te başkalarının tasarrufunda olan 4 vakfın⁹⁷ idaresi ise 1500'de ahilerde kalmıştır. Bu durumda 1476-1500 arasında ahilerin nüfuzlarının kırıldığı ve vakıfların yönetiminden uzaklaştırıldıkları söylenebilir.

Ancak incelememize konu olan defterlerin 1476 ve 1483'te Kayseri ve Ermenek'in, 1483'te de Aksaray ve Ereğli vakıflarının eksik olması, yapılacak bu tür genellemelere gölge düşürecek boyuttadır. Zira 1483'teki defterin eksikliği, 1476'da deftere yazılmamış⁹⁸ veya başkasının elinde⁹⁹ olan 10 vakfın¹⁰⁰, 1500'de ahilerin tasarrufuna geçmesi, bu dönemde ahilerin nüfuzunun daha da güçlendiğine delalet edebilir. Öyle ki, incelediğimiz devrede ahilerle ilişkilendirdiğimiz vakıfların sayısı 1476'da 20 iken, 1483'te 21'e, 1500'de 32'ye yükselmesi de bu durumu destekler mahiyettedir.

Şu halde Osmanlı merkezleşmesinin ilk defa I. Bayezid döneminde gerçekleştirilmeye çalışıldığı, fakat Ankara yenilgisiyle akamete uğradığı malumdur. Yıldırım'ın yarım bıraktığı devlet merkezleşmesini Fatih'in

⁸⁷ Bunlar Hoca Fakih, İldı Hatun Dârülhuffazı, Şadi Bey Zâviye ve Mescidi, Şeyh Ali Zâviyesi, Ahi Segid Zâviyesi, Ahi Mesut Zâviyesi, Ahi Kemal Zâviyesi, Ahi Paşa Zâviyesi, Nizamiye Zâviyesi, Ahi Mustafa Mescidi ve Câhi Zâviyesi'dir.

⁸⁸ Bunlar Hoca Fakih ve Şadi Bey Zâviye ve Mescidi'dir.

⁸⁹ Bunlar Hoca Fakih, İldı Hatun Dârülhuffazı, Şadi Bey Zâviye ve Mescidi, Ahi Segid Zâviyesi, Ahi Mustafa Mescidi ve Câhi Zâviyesi'dir.

⁹⁰ Bunlar Süleyman Bey b. Eşref Camii ve Ali Bey Medresesi nd. Akmedrese'dir.

⁹¹ Bunlar Ahi Ali, Ahi Hoca Ömer Zâviyesi ve Sultan Hasan Bey Mescidi'dir.

⁹² Bu vakıf Ahi Kemal Zâviyesi'dir.

⁹³ Bunlar İldı Hatun Dârülhuffazı, Ahi Segid Zâviyesi, Süleyman Bey b. Eşref Camii, Ahi Mustafa Mescidi ve Sultan Hasan Bey Mescidi'dir.

⁹⁴ Bunlar Ertunzâde Zâviyesi ve Ahi Yakub Zâviyesi'dir.

⁹⁵ Bu vakıf Ahi Kemal Zâviyesi'dir.

⁹⁶ Bunlar Hoca Fakih, İldı Hatun Dârülhuffazı, Şadi Bey Zâviye ve Mescidi, Ahi Segid Zâviyesi, Süleyman Bey b. Eşref Camii, Ahi Mustafa Mescidi, Sultan Hasan Bey Mescidi ve Câhi Mescidi'dir.

⁹⁷ Ertunzâde Zâviyesi, Ahi Yakub Zâviyesi, Hond Hâtun Zâviyesi ve Çalış Zâviyesi.

⁹⁸ Ahi Süleyman Zâviyesi, Kızılca Mahallesi Mescidi ve Muzafferiyeye Medresesi.

⁹⁹ Eslim Paşa Hâtun Türbesi, Fıkâi Zâviyesi ve Ölüler İçin Gülsuyu Vakfı.

¹⁰⁰ Ahi Devletyar Zâviyesi, Alemdar Zâviyesi, Mürcî (?) Âb-ı Kennâs, Karamanoğlu Mahmud Bey Camii, Eslim Paşa Hâtun Türbesi, Ahi Süleyman Zâviyesi, Kızılca Mahallesi Mescidi, Fıkâi Zâviyesi, Ölüler İçin Gülsuyu Vakfı ve Muzafferiyeye Medresesi.

tamamladığı da bilinen bir gerçektir¹⁰¹. Fakat bu sultanın ölümünden sonra oğulları arasında çıkan taht mücadelesinde, Fatih'in sağlığında ses çıkaramayan muhalefet unsurları II. Bayezid etrafında toplanmış, Bayezid de bunlara eski haklarını iade edeceğine dair söz vermişti¹⁰². Nitekim 1483 tarihli vakıf defterindeki kayıtlardan da bu durum açıkça görülmektedir¹⁰³. Böylelikle toplum içindeki nüfuzlu yerel unsurların güçlerinin kırılmasına yönelik merkezî politikanın bu dönemde, sonuçlandırılmadığı söylenebilir.

SONUÇ

Karamanlılardan Osmanlılara geçen topraklar üzerinde kurulmuş ahi vakıfları ile ahi oldukları belirtilmeyen kişiler tarafından tesis edilmiş vakıfların yönetimindeki ahilerin varlığı ve bunlara ait izlerin mevcudiyeti, XIII ve XIV. yüzyıldaki kadar olmasa da, XV. yüzyılın sonlarında bile, ahilerin toplum içindeki etki ve nüfuzunu göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre 1476'da 9'u ahi vakfı, 11'i ahilerin idaresinde toplam 20; 1483'te 8'i ahi vakfı, 13'ü ahilerin idaresinde toplam 21; 1500'de 11'i ahi vakfı, 21'i ahilerin idaresinde toplam 32 vakıf ahilerle ilişkilendirilmiştir. Bu durum, ahilerin güç ve nüfuzunun 1476-1500 yılları arasında artarak devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca bunların, şehir merkezleri yanında en ücra köy ve mezraalarda bile faaliyette buldukları, buralarda sadece zâviyeler değil, aynı zamanda cami, mescid, türbe ve medrese gibi vakıflar kurdukları ve bunları idare ettikleri anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (TK): 564, 565, 584.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defterleri (TT): 38, 40, 387,
Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver Defterler (MAD): 241, 567.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi Muallim Cevdet Yazmaları (MC): 0.116/1.
AHMED EFLAKİ, *Ariflerin Menkıbeleri*, II, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 2001.

¹⁰¹ Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler", *Belleken*, XXXVIII/152, Ankara 1974, s.660-662.

¹⁰² Geniş bilgi için bkz. Arıkan, s. 879-885; Ö. Lütfi Barkan, "Toprak Meseleleri", s. 1002-1013; İnalçık, *Klasik Çağ*, s.35; Yörük, "Vakıf ve Mülkler", s.61-74.

¹⁰³ MC.0.116/1; Fahri Coşkun, *888/ 1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri (Tanıtım, Tablül ve Metin)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996; M. Akif Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar I", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/1, İzmir 2003, s.119-160; aynı müellif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar II", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2, İzmir 2003, s.99-140; aynı müellif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1, İzmir 2004, s.119-154; aynı müellif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar IV", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/2, İzmir 2004, s.141-176.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

AKÖZ, Alâaddin, *XVI. Asırda Karaman Kazâsı*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992.

ARIKAN, Zeki, “Hamit Sancağındaki Tımar Düzenine Toplu Bakış”, *IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981*, II, Ankara 1988, s.879-885.

ÂŞIK PAŞA-ZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332.

BARKAN, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I. İstılâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s.279-387.

_____, “Osmanlı İmparatorluğunda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri”, *II. Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937*, İstanbul 1943, s.1002-1013.

BARKAN, Ö. L. – Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Lıvası Tabrir Defterleri I*, Ankara 1988.

BAYKARA, Tuncer, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya 1998

BAYRAM, Mikâil, “Ahi Evren Kimdir? Gerçek Şahsiyeti ve Eserleri”, *Türk Kültürü*, S.191, Ankara 1978, s.658-668.

_____, *Abi Evren ve Abi Teşkilatı’nın Kuruluşu*, Konya 1991.

_____, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilâtı)*, Konya 1994.

_____, Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi”, *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Konya 2005, s.61-74.

_____, *Sosyal ve Siyasî Boyutlarıyla Abi Evren-Mevlânâ Mücadelesi*, Konya 2006.

BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, I, (Haz. Mustafa Tatcı - Cemal Kurnaz), Ankara 2000.

CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*, İstanbul 1994.

MUALLİM CEVDET, *İslâm Fütüvveti ve Türk Ahîliği İbn-i Battuta’ya Zeyl*, (çev. Cezair Yazar), İşaret Yayınları, İstanbul 2008.

COŞKUN, Fahri, *888/ 1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tabrir Defteri (Tanıtım, Tablîl ve Metin)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

ÇAĞATAY, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya 1981.

ÇETİN, OSMAN, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahiler”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazî ve Dönemi – Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa 1996, s.105-115.

ERDOĞRU, Mehmet Akif, “Karaman Vilâyeti Zâviyeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, İzmir 1994, s.89-105.

_____, “Anadolu’da Ahi Zâviyeleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IV, İzmir 2000, s.39-55.

_____, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar I”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/1, İzmir 2003, s.119-160.

_____, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar II”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2, İzmir 2003, s.99-140.

- _____, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1, İzmir 2004, s.119-154.
- _____, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar IV”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/2, İzmir 2004, s.141-176.
- GIESE, Friedrich, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu Meselesi”, *Söğütten İstanbul’a*, (Derl. Oktay Özel - Mehmet Öz), Ankara 2000, s.149-175.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, “İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI, İstanbul 1949-1950.
- GÜNDÜZ, Ahmet, “Beylikler ve Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasî ve Askerî Rolü”, *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004 Kırşehir)*, Kırşehir 2005, s.465-491
- GÜNDÜZ, İrfan, *Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri*, İstanbul 1989.
- HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, “Ankara’da Ahi Hakimiyeti”, *Türkler*, VI, Ankara 2002, s.830-839.
- _____, “Kadı Burhaneddin Devleti’nde Ahilerin Faaliyetleri”, *S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16, Konya 2006, s.215-224.
- _____, “Selçuklular Zamanında Ereğli’de Ahiler”, *III. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu (11-17 Ekim Kırşehir 2004)*, Yayınlanmamış Bildiri.
- İBN BATTUTA, *Tuhfetü’n-Nüzzâr fî Garâibü’l-Ensâr ve Acâibü’l-Esfâr Seyahatnâme-i İbn Battuta*, (Mtr. Mehmed Şerif), İstanbul 1333-1335.
- İNALCIK, Halil, “Ahilik, Toplum, Devlet”, *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-15 Ekim 1999 Kırşehir)*, Ankara 1999, s.189-200.
- _____, “Osmanlı Devleti’nin Doğuşu Meselesi”, *Söğütten İstanbul’a Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, (Derl. Oktay Özel – Mehmet Öz), Ankara 2000, s.225-240.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2003.
- _____, “Murad I”, *DİA*, XXXI, İstanbul 2006, s.156-164.
- İNBAŞI, Mehmet, *XVI. Yüzyıl Başlarında Kayseri*, Kayseri 1992.
- _____, “Kayseri’deki Ahiler ve Ahi Zâviyeleri (XV-XVI. Yüzyıl)”, *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004 Kırşehir)*, Kırşehir 2005, s.541-551.
- KAZICI, Ziya, “Ahilik”, *DİA*, I, İstanbul 1989, s.540-542.
- _____, “Ahi Baba”, *DİA*, I, İstanbul 1989, s.527-528.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Nasreddin Hoca’nın Şebri Akşehir*, İstanbul 1945.
- _____, *Abideleri ve Kitâbeleri ile Ereğli Tarihi*, İstanbul 1970.
- _____, *Abideleri ve Kitâbeleri ile Niğde Akşaray Tarihi*, İstanbul 1974.
- _____, *Konya Tarihi*, Ankara 1997.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Ankara 1991.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, “Osmanlı Döneminde Konya’da Ahilik ve Ahiler”, *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-15 Ekim 1999 Kırşehir)*, Ankara 1999, s.214-228.
- TARIM, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehir -Gülşebri ve Babailer – Ahiler - Bektaşiler*, İstanbul 1948.

XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları

- TUŞ, Muhittin, “XIX. Yüzyılın ve Anadolu’nun Ortasında Akşehir”, *M.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S.17, Bişkek 2007, s.109-121.
- UZLUK, Feridun Nâfiz, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Ankara 1958.
- _____ (Terc.), *Ulu Ârif Çelebinin Rubaileri*, İstanbul 1949.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1994.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Müessese Toplum Münâsebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, *Vakıflar Dergisi*, XV, Ankara 1982, s.23-53.
- YÖRÜK, Doğan, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005.
- _____, “Karaman Eyaletinde Timara Çevrilen Vakıf ve Mülkler (1476-1483)”, *H.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, VI, Ankara 2007, s.61-74.
- _____, “XV-XVI. Asırlarda Akşehir Kent Merkezinin Nüfus Yapısı”, *Bilgi*, S.45, Ankara 2008, s.165-198.
- YÜCEL, Yaşar, “Osmanlı İmparatorluğunda Desantrilizasyona Dair Genel Gözlemler”, *Belleken*, XXXVIII/152, Ankara 1974, s.660-662.
- YÜKSEL, Hasan, “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi”, *Türkler*, X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.461-469.

EK I- 1466 tarihinde Akşehir kent merkezindeki Ermeniyân Mahallesi'nde ilk iki sırada kayıtlı Ahi Baba ve Ahi Kethüdası (BOA MAD 241, s.25b)

ارمنيان

کفزاغی نزن اوغلی با با چوبان ولد اوغلی نزن کوزین ولد
نورلی

اوغلی قیلان ایدین ولد یعقوب ولد اوغلی مراد بخشین ولد
سازور نزن صاعش جهان سیر

بو اسم برادر لوان ولد سنان دلتسار یعقوب ولد اوغلی کوز
روا جهان سیر نزن لنگون

تورکوز اوغلی امیر بر اوغلی کب سوتینغون اوغلی سرکند
م

بر اوغلی امیر ش طاهر لورن ولد اوغلی قرکوز سکندر ولد
واکوز حاجی باه

بو اسم برادر و حضور اولوب اوغلی کوز عوصی ولد رصیح

دایم اولدیم شهاب الدین ولد اعموم ولد بایقشالین یاچینتی
ارصلاه

اوغلی نزن باباس

حاجان هوروج ۳۰ خواجه چا و محمد نواز چا